

Mesyuarat disambung semula pada pukul 2.30 petang

Yang Berhormat Yang Di-Pertua:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Ahli-Ahli Yang Berhormat. Persidangan Majlis Mesyuarat Negara bersidang semula dan sebagaimana yang kita semua maklum, kita masih lagi membincangkan Rang Undang-Undang (2015) Perbekalan, 2015/2016 di Peringkat Jawatankuasa. Maka bagi membolehkan Mesyuarat Jawatankuasa sepenuhnya bersidang semula, saya tangguhkan Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)

(Mesyuarat bersidang sebagai Jawatankuasa)

Yang Berhormat Pengerusi:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Ahli-Ahli Yang Berhormat. Sekarang Mesyuarat Jawatankuasa sepenuhnya bersidang semula bagi membincangkan dan menimbangkan Rang Undang-Undang (2015), Perbekalan 2015/2016. Ahli-Ahli Yang Berhormat. Pada mesyuarat yang telah kita adakan pagi tadi, kita telah mendengar ucapan mukadimah daripada Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan bagi Tajuk Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan bagi SL01A hingga SL06A dan Tajuk ini juga telah saya bukakan untuk dibahas bagi sebarang soalan-soalan ataupun pertanyaan-pertanyaan kepada Ahli-Ahli Yang Berhormat.

Bersama saya masih lagi ada senarai Ahli Yang Berhormat yang suka untuk menyertai perbincangan ini dan untuk memulakannya saya persilakan Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar.

Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Kaola membawa Tajuk SL03A-Jabatan Belia dan Sukan. Kaola mengucapkan syabas kepada Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan dalam penyertaan peserta lumba basikal di Commonwealth Game yang diadakan di Scotland pada tahun 2014 Masihi.

Kaola menonton perlumbaan tersebut di televisyen dan kaola terkejut penyertaan peserta tersebut adalah acara lumba yang diadakan di Velodrome sedangkan kita tidak mempunyai *Velodrome*. Menyentuh perlumbaan basikal ini, kaola melihat latihan yang dilakukan setiap hari di Lebuh Raya Muara Tutong dan memerhati cara latihan tersebut agar sukar para peserta kita bertanding di peringkat antarabangsa kerana tempat latihan yang kurang sesuai.

Dalam acara *Velodrome* yang disertai oleh peserta Negara Brunei Darussalam, ia nampak berpotensi untuk mencapai kecemerlangan. Berdasarkan pencapaian wakil tunggal Negara Brunei Darussalam dalam sukan Komanwel

tersebut amat menggalakkan. Adakah kementerian bercadang untuk membina *velodrome* di negara ini . Terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan suka untuk menjawab sekarang?

Yang Berhormat Menteri kebudayaan, Belia dan Sukan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Sebelum saya menjawab soalan daripada Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar tadi, saya sukacita meminta kebenaran daripada Yang Berhormat Pengerusi untuk memberikan jawapan kepada soalan yang diajukan pada pagi tadi daripada Yang Berhormat Datin Paduka Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman iaitu yang berkaitan dengan *Child Online Protection Framework*. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Bagi menjawab soalan Yang Berhormat Datin Paduka Hajah Salbiah binti Haji Sulaiman mengenai dengan *Child Online Protection Framework* tindakan-tindakan telah dilaksanakan melalui pelan tindakan yang merangkumi program kesedaran, *advocacy*, *roadshows* dan latihan kepada ibu bapa dan kanak-kanak bersama dengan beberapa agensi yang berkepentingan seperti Kementerian Hal Ehwal Ugama, Pasukan Polis Diraja Brunei, Pejabat Peguam Negara dan *AITI*.

Perlindungan kanak-kanak dari ancaman sama ada *online* atau sebaliknya

sememangnya menjadi satu tumpuan kementerian ini, kanak-kanak yang menjadi mangsa jenayah siber akan diberikan perlindungan dan pemulihan di bawah *Children and Young Person Act (CYPA)*. Setakat ini seramai 90 kes remaja yang sukar dikawal telah diberikan perlindungan di Kompleks Rumah Kebajikan merupakan mangsa-mangsa jenayah siber secara langsung dan tidak langsung dan mereka ini diberikan perkhidmatan kaunseling, khidmat nasihat dan pemantauan *After Care*.

Program kesedaran dan latihan amat penting bukan sahaja kepada kanak-kanak dan pelajar-pelajar malah juga kepada ibu bapa mengenai bahaya siber. Insya-Allah Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan bersama agensi-agensi yang berkaitan akan mempertingkatkan lagi usaha ke arah memberi kesedaran orang awam mengenai bahaya siber ini dan langkah-langkah munasabah yang boleh diambil untuk mengatasinya.

Mengenai cadangan Yang Berhormat Datin Paduka Hajh Salbiah binti Haji Sulaiman untuk melaksanakan *internet filtering*, mungkin rakan saya Yang Berhormat Menteri Perhubungan akan dapat menjelaskan dengan lebih lanjut mengenai tindakan yang telah dilaksanakan oleh kementerian berkenaan di bawah Akta Penyiaran dan juga menambah penjelasan yang telah saya berikan sebentar tadi. Pelaksanaan *Child Online Protection (COP) Framework* ini memerlukan kerjasama semua pihak yang berkepentingan sama

ada di peringkat kerajaan, bukan kerajaan dan peringkat masyarakat malah lebih penting lagi dalam kalangan ibu bapa itu sendiri dalam memantau dan mengawal penggunaan *internet*. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Menteri Perhubungan. Silakan.

Yang Berhormat Menteri Perhubungan: Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Kaola mula-mula sekali mengucapkan ribuan terima kasih kepada Yang Berhormat Pengerusi dan menambah apa yang telah diberikan oleh Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan. Sebenarnya *Child Online Protection (COP)* ini mempunyai 5 ciri dan kaola nyatakan secara ringkas:

1. *Organization or structure;*
2. *Capacity building dan raising awareness;*
3. *Legal measures ;*
4. *Implementation dan international cooperation;*
5. *Technical and procedure matter.*

Perkara yang dibangkitkan oleh Yang Berhormat Datin Paduka Hajah Salbiah mengenai *internet filtering* itu termasuklah dalam seksyen 1 dan 5 sebenarnya. Perkara ini adalah sangat

sensitif untuk diberitahu Yang Berhormat Pengerusi, tetapi walau bagaimanapun membuat apa yang dipanggil *anti-filtering* bagi bagi perkataan-perkataan yang *generic* yang selalu digunakan, tetapi penyalahgunaan siber ini sangat bijak selalunya menggunakan perkataan-perkataan yang nampaknya tidak merbahaya dan di sinilah apa yang kita panggil tadi *anti* Yang Berhormat Pengerusi *anticipation*.

Selepas itu kitani gunakan *expose*. *Expose* ini ialah *filtering after the factor* dan di sinilah peranan *content advisory council* dan apa terkandung dalam Seksyen 1 dan Seksyen 5 malah Seksyen 4 *implementation* dan *internal corporation* ini berjalan.

Yang Berhormat Pengerusi, itu saja yang kaola bangkitkan. Dalam perkara ini kaola ingin mengesahkan apa yang telah diberikan oleh Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan langkah-langkah untuk meningkatkan *awareness* ini memang sentiasa diadakan walaupun *COP*, tapi jika tidak ada *COP* ia sentiasa diadakan dan mengadakan ceramah ke sekolah-sekolah. Malah saya telah difahamkan bahawa cara-cara kaedah betul untuk melayari *web* ini dimasukkan dalam kurikulum pendidikan. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Perhubungan.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan, adakah Yang Berhormat suka menjawab soalan daripada Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Mengenai soalan yang diajukan oleh Yang Berhormat Dato Paduka Awang Haji Abdullah bin Haji Mohd. Jaafar iaitu mengenai sukan basikal dalam *Velodrome*. Buat ketika ini belum ada perancangan untuk membina sebuah *Velodrome* di Negara Brunei Darussalam. Mungkin bagi perancangan masa akan datang perkara ini akan diberikan pertimbangan. Sekian terima kasih, Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih. Saya sekarang mempersilakan Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad.

Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola akan menyuarakan 2 Tajuk di Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera.

Yang Berhormat Pengerusi. Lebih dahulu izinkan kaola untuk merakamkan setinggi-tinggi penghargaan dan terima kasih atas mukadimah yang telah disampaikan oleh Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan

pada sebelah pagi tadi, yang antara lain Yang Berhormat ada menyebutkan perkembangan Skim Program Khidmat Bakti Negara di Daerah Temburong (PKBN).

Maka, dalam Tajuk SL01A – Jabatan Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan. Alhamdulillah pembinaan bangunan Program Khidmat Bakti Negara (PKBN) yang berdekatan dengan kompleks Sukan Batu Apoi Temburong nampaknya sudah kelihatan hampir siap keseluruhannya. Kaola bertanya dan ingin tahu sejauh mana perkembangan bangunan tersebut dan bila dijangka siap sepenuhnya dan latihan pertama PKBN akan bermula di Daerah Temburong?;

Dalam Tajuk SL02A – Dewan Bahasa dan Pustaka. Seperti mana yang pernah kaola usulkan di Mesyuarat Pertama Dari Musim Permesyuaratan Kesembilan di Dewan yang mulia ini mengenai menaik taraf Dewan Bahasa dan Pustaka di Daerah Temburong.

Alhamdulillah, kaola merakamkan penghargaan dan terima kasih kepada Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan kerana telah mengambil perhatian dan tindakan dalam perkara ini yang mana pemeriksaan dan pemantauan telah dibuat ke atas bangunan tersebut bahawa penaiktarafan bangunan Dewan Bahasa dan Pustaka di Daerah Temburong amat diperlukan untuk dinaiktarafkan bagi menampung pengguna-pengguna perpustakaan yang semakin meningkat.

Kaola bertanya, apakah sudah ada peruntukan bagi projek tersebut dan bila jangkanya ia dibuat?. Sekian Yang Berhormat Pengerusi, Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan saya juga mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Sulaiman bin Haji Ahad atas soalan-soalan yang telah diajukan. Mengenai projek Kem Program Khidmat Bakti Negara di Mukim Batu Apoi, Daerah Temburong, insya-Allah projek kem berkenaan akan selesai ataupun siap sepenuhnya pada bulan Jun yang akan datang.

Mengikut laporan pihak kontraktor, kemajuan yang mereka buat adalah sebulan mendahului tempoh masa yang ia sepatutnya akan disiapkan. Jika sekiranya ia siap dalam bulan Jun, kem Program Khidmat Bakti Negara hanya akan dapat digunakan pada penghujung tahun iaitu antara bulan November ataupun bulan Disember Tahun 2015 Masihi.

Mengenai menaik taraf bangunan Dewan Bahasa dan Pustaka, Daerah Temburong walaupun kajian-kajian telah dilaksanakan. Pelaksanaannya mengikut keutamaan. Ini bergantung juga pada peruntukan yang akan diperolehi oleh kementerian iaitu melalui Dewan Bahasa dan Pustaka. Insya-Allah, terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi:

Sekarang saya menjemput Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Hajah Zasia binti Sirin.

Yang Berhormat Datin Paduka Dayang Haji Zasia binti Sirin:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera.

Izinkan kaola mengambil peluang untuk mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan atas huraian panjang lebar Yang Berhormat semasa menjawab soalan saya Soalan Yang Diberi Notis beberapa hari yang lalu iaitu mengenai bantuan yang diberikan oleh kerajaan kepada golongan yang memerlukan bantuan yang komprehensif itu memang selayaknya diberikan sebagai tanda pemedulian kerajaan kepada rakyat dan penduduk terutama golongan berkenaan.

Daripada kenyataan Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan sejumlah penerima bantuan, tidak lagi menerima bantuan. Perkara ini, kita sambut dengan rasa syukur alhamdulillah. Walau bagaimanapun, kita perlulah juga mengenal pasti melalui penyiasatan dan pemantauan umpamanya secara berterusan sama ada mereka itu benar-benar terlepas daripada lingkaran kesulitan hidup atau sebaliknya supaya tidak berlaku keciciran dalam memberikan bantuan berkenaan.

Yang Berhormat Pengerusi. Berbalik kepada soalan saya, yang sebenarnya sudah pun ada kenyataan oleh Yang Berhormat Menteri berkenaan iaitu perbelanjaan bagi Orang-Orang Yang Berkeperluan Khas. Hasil daripada perjumpaan bersama dengan Orang-Orang Berkeperluan Khas perlu juga kaola timbulkan di sini iaitu perkara yang spesifik berhubung dengan penglibatan ke acara-acara sukan daripada Persatuan *Special Olympic Brunei Darussalam*.

Soalan kaola:

1. Adakah atlet daripada Persatuan *Special Olympic Brunei Darussalam* ini disediakan peruntukan-peruntukan tertentu apabila menjadi wakil negara ke acara-acara sukan luar negara serantau ataupun antarabangsa seperti perbelanjaan perjalanan, tiket penerbangan, elaun dan lain-lain keperluan sepanjang mengikuti acara-acara berkenaan?.

Adakah mereka ini perlu juga memohon seperti mana yang dinyatakan oleh Yang Berhormat Menteri ataupun tidakkah penglibatan mereka merupakan salah satu daripada program, projek ataupun rancangan tahunan Jabatan Belia dan Sukan dalam menyertai acara-acara sukan serantau dan antarabangsa bagi Orang-Orang Yang Berkeperluan Khas.

2. Adakah mereka ini sekiranya mendapat kejayaan ataupun kemenangan diberikan sebarang

insentif penghargaan atau hadiah galakan sukan seperti yang diberikan kepada atlet-atlet kebangsaan yang lain yang berjaya dalam mengharumkan nama negara. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Dalam perkembangan dan pembangunan sukan negara, ia tidak memilih sama ada merupakan atlet orang biasa ataupun atlet yang terdiri daripada orang berkeperluan khas.

Sebagaimana juga dengan atlet-atlet orang biasa, atlet-atlet orang berkeperluan khas iaitu melalui penyertaan *Special Olympic Games* juga diberikan keutamaan penyertaan yang ia dibiayai sepenuhnya oleh pihak kerajaan. Dan seperti mana juga para atlet yang biasa yang mendapat kejayaan dalam perjumpaan di kejohanan sukan serantau dan antarabangsa. Atlet-atlet Orang Berkeperluan Khas yang menyertai seperti Sukan Paralimpik juga akan diberikan ganjaran insentif kecemerlangan sukan. Sekian. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat. Sekarang saya persilakan.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Yang Berhormat Pengerusi. Mengenai soalan yang pertama iaitu memastikan

kumpulan orang-orang yang memerlukan bantuan yang tidak dapat dikeluarkan untuk dipantau perkara itu diberikan perhatian. Terima kasih.

Yang Berhormat Pengerusi: Sekarang saya persilakan. Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad. Silakan Yang Berhormat.

Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Kaola ada 3 tajuk yang akan disuarakan:

1. Tajuk SL01A – Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan. Yang Berhormat Pengerusi. Negara Brunei Darussalam telah menghantar rombongan yang agak besar ke *Convention of the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* yang diadakan pada 29 Oktober 2014 Masihi di *United Nations New York*. Kita pasti perwakilan dari Negara Brunei Darussalam telah menghadapkan laporan mengenai perkembangan yang dicapai dalam usaha menghapuskan diskriminasi dalam kalangan wanita. Kita turut mengucapkan tahniah atas beberapa pencapaian yang telah dibuat oleh pihak-pihak yang berkenaan dalam kerajaan.

Dalam hubungan ini, kaola telah diberitahu oleh pihak KKBS mengenai beberapa pelan tindakan (*plan of actions*) bagi pembangunan wanita di negara ini. Saya ingin tahu sejauh mana kejayaan pelan

tindakan tersebut dapat membantu perkembangan wanita di negara ini. Adakah pihak yang berkenaan memberikan dan melihat perkara-perkara yang menjadi halangan kepada kejayaan pelan tindakan tersebut.

Selain isu-isu wanita, adakah isu-isu lain yang diberikan pemerhatian dalam mesyuarat komiti di *CEDAW* tersebut. Jika ada, bolehkah pihak Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan mengongsikan apa respons perwakilan daripada Negara Brunei Darussalam terhadap pemerhatian-pemerhatian oleh mesyuarat komiti dalam *CEDAW* tersebut.

2. Tajuk SL02A – Dewan Bahasa dan Pustaka. Daerah Belait kalau kaola tidak silap terdapat 3 buah kutubkhanah (*library*), *custodian* Dewan Bahasa dan Pustaka:
 - i. Di Pekan Kuala Belait;
 - ii. Di Kampung Pandan C, Kuala Belait; dan
 - iii. Di Pekan Seria

Selain itu, terdapat juga perpustakaan bergerak ke sekolah-sekolah rendah di daerah tersebut. Pada tahun 2013 Masihi, Dewan Bahasa dan Pustaka merancang untuk menubuhkan sebuah kutubkhanah atau dipanggil Mukim Buku.

Di Daerah Brunei dan Muara alhamdulillah, projek tersebut telah berhasil dilaksanakan tetapi di

Daerah Belait ia belum lagi terlaksana atas sebab seperti yang kaola dimaklumkan ialah ketiadaan tempat yang sesuai belum diperolehi. Bagi pandangan kaola bagi menjimatkan perbelanjaan kewangan kerajaan lebih-lebih lagi pada waktu keadaan kewangan kita yang menghadapi defisit tahun-tahun kebelakangan ini.

Kaola menyarankan supaya kita harus terus mengamalkan kongsi ruang tempat bagi menyediakan perkhidmatan orang ramai. Sekiranya kita belum mampu mencari tapak yang sesuai untuk membina bangunan sendiri.

Dalam hubungan ini, kaola ingin mencadangkan supaya perpustakaan yang dicadangkan itu dapat ditempatkan di bangunan Pejabat Pos Lumut dan kaola maklum mempunyai ruang yang masih kosong. Ini sebagai usaha sementara Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan dalam memberi perkhidmatan perpustakaan kepada orang awam di mukim tersebut sebagai usaha ke arah membentuk amalan suka membaca itu berterusan.

3. Tajuk SL03 – Jabatan Belia dan Sukan. Daerah Belait terdapat hanya sebuah kemudahan kompleks sukan iaitu di Kampung Mumong. Di Pekan Seria hanya mempunyai trek sukan dan *grandstand*, manakala di Mukim Liang, tidak ada kemudahan khas sukan seperti padang bola

sepak untuk orang awam. Selain itu terdapat juga kemudahan-kemudahan sukan di maktab-maktab dan sekolah-sekolah rendah dan yang dibina oleh pihak swasta khas untuk ahli-ahlinya sahaja.

Kaola ingin memohon pertimbangan supaya pihak kementerian dapat merancang pada masa hadapan untuk menyediakan sebuah kompleks sukan yang berpatutan termasuklah padang bola sepak di mukim Liang kerana para belia dan beliawanis di Mukim tersebut pada masa ini terpaksa menggunakan kemudahan-kemudahan yang terhad untuk aktiviti sukan mereka.

Sekian dan terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan saya juga mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad yang telah mengajukan beberapa soalan tadi.

Mengenai hasil daripada *review Convention of Discrimination Against Women* yang Negara Brunei Darussalam telah menghantar rombongan bagi revid berkenaan. Memandangkan bahawa perkara ini perkara teknikal jadi saya minta kepada Yang Berhormat Pengerusi untuk menanggungkan untuk memberikan jawapan kepada soalan berkenaan.

Mengenai cadangan Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad bagi mengadakan Perpustakaan Mukim Buku sementara di bangunan Pejabat Pos Lumut, perkara ini diambil perhatian. Insya-Allah, pihak Dewan Bahasa dan Pustaka akan memeriksa dan membuat penilaian akan kesesuaiannya.

Mengenai cadangan Yang Berhormat Awang Haji Mohd. Shafiee bin Ahmad iaitu mengadakan kemudahan sukan di Mukim Liang, perkara ini juga akan diambil perhatian. Ia selaras dengan matlamat Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan melalui Jabatan Belia dan Sukan bagi mengadakan kemudahan-kemudahan sukan sebolehnya dalam jarak 2km daripada kawasan-kawasan perumahan. Perkara ini diambil perhatian. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi:

Sekarang saya jemput Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit.

Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum

Warahmatullahi Wabarakatuh. Salam sejahtera. Kaola akan membawakan 3 tajuk dalam kementerian ini. Iaitu:

1. Tajuk SL01A – Jabatan Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan yang mempunyai Peruntukan Perbekalan 2015/2016, berjumlah \$29,353,360.00:

Adakah cadangan kementerian ini untuk membina bangunan Pusat Sumber Warga Emas dan Pesara di Daerah Tutong. Pusat ini dihasratkan tempat berkumpul Warga Emas dan Pesara yang ingin mengisi masa lapang mereka melalui pengisian seperti yang berikut:

- i. Bermasyarakat, berpersatuan, beriadah dan aktiviti berkebajikan;
 - ii. Secara sukarela menyalurkan elemen pengetahuan mereka kepada pelajar-pelajar atau orang ramai yang ingin mendapatkan maklumat dan ilmu dari bekas-bekas tenaga pakar yang telah bersara. Antara mereka adalah guru pesara, jurutera, penulis, ahli budaya, pemimpin, doktor, petani, peladang dan berbagai-bagai kepakaran lagi;
 - iii. Pusat ini untuk memberi peluang kepada pelajar-pelajar atau siapa juga individu untuk mendapatkan maklumat, rujukan dan pengetahuan. Dengan cara ini secara tidak langsung ilmu yang ada pada pesara-pesara ini dapat dimanfaatkan dan tidak hilang begitu sahaja.
2. Tajuk SLO2A – Dewan Bahasa dan Pustaka. Dalam Peruntukan Perbekalan 2015/2016 ini, adakah cadangan untuk mengadakan Program Minggu atau Bulan Bahasa dengan mengadakan berbagai-bagai

aktiviti yang berkaitan dengan bahasa Melayu sebagai Bahasa Rasmi Negara? Misalannya bekerjasama dengan agensi-agensi lain iaitu:

- i. Mengemaskinikan tanda-tanda nama jalan;
- ii. Iklan-iklan bahasa;
- iii. Pertandingan;
- iv. Penulisan;
- v. Pemberigaan dan lain-lain di peringkat jabatan, sekolah, mukim dan kampung untuk mewujudkan modal insan berkualiti menerusi bahasa Melayu.

Selain itu, untuk mendukung hasrat membina negara bangsa, bangsa kita adalah bangsa Melayu dan berbahasa Melayu iaitu bahasa yang termasuk dalam *ranking* ke-7 dari 10 carta bahasa terbesar dunia dengan jumlah penutur 259 juta orang. Sedangkan *ranking* ke-8 bahasa Portugis, ke-9 bahasa Benggali, ke-10 bahasa Perancis;

3. Soalan kaola seterusnya adakah cadangan untuk membina sebuah kutubkhanah atau perpustakaan di Mukim Telisai? Iaitu mengambil kira jumlah penduduk di Mukim Telisai sekarang ini melebihi 10,000 orang, apa lagi apabila rumah perpindahan baharu berjumlah 2,200 lebih unit dipenuhi maka jumlah penduduk menghampiri 20,000 orang termasuk penduduk Kampung Danau dan Kampung Telisai;

4. Tajuk yang terakhir iaitu SLO3A – Jabatan Belia dan Sukan. Adakah cadangan untuk memberi Peruntukan (2015) Perbekalan, 2015/2016 yang berjumlah \$24,674,220.00 ini iaitu kewangan khas kepada persatuan-persatuan belia bagi melaksanakan aktiviti-aktiviti tahunan bagi memenuhi hasrat Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam membangunkan modal insan khususnya generasi belia menuju Wawasan Negara 2035, sepertimana Majlis Perundingan Mukim dan Kampung ada peruntukan khas? Misalannya:

- i. Program keusahawanan;
- ii. Kebajikan dan kemasyarakatan;
- iii. Kebudayaan;
- iv. Sukan;
- v. Penulisan;
- vi. Kajian sejarah; dan
- vii. Pendidikan

Sekian soalan kaola Yang Berhormat Pengerusi. Terima kasih.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan terima kasih juga kepada Yang Berhormat Awang Haji Ramli bin Haji Lahit di atas soalan-soalan yang diajukan:

1. Mengenai Pusat Warga Emas ataupun yang dikenal oleh Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan sebagai Pusat Kegiatan

Warga Emas. Sememangnya pihak kementerian akan melarutkan pembinaan Pusat Kegiatan Warga Emas di keseluruh daerah, malahan juga ke kawasan-kawasan perumahan yang mempunyai ramai penduduk. Ini adalah hasil daripada projek rintis yang telah diadakan iaitu mengadakan sebuah Pusat Kegiatan Warga Emas di kawasan Perumahan Lambak Kanan, yang mendapat sambutan yang begitu menggalakkan.

Seperti juga dalam mukadimah saya pagi tadi, sebuah Pusat Kegiatan Warga Emas akan dibina di Daerah Tutong, Projek tersebut sedang dalam pembinaan dan ia dihasilkan melalui *partnership* antara kerajaan dan pihak swasta. Mengenai Pusat Kegiatan Warga Emas di Daerah Tutong itu, ia juga disumbangkan oleh seorang penderma dari swasta.

2. Mengenai cadangan mengadakan Program-Program Bahasa ataupun Bulan Bahasa dengan kerjasama agensi-agensi lain, sememangnya dalam menyebarkan dan mendaulatkan bahasa Melayu melalui kegiatan-kegiatan Bulan Bahasa, Kementerian Kebudayaan Belia dan Sukan melalui Dewan Bahasa dan Pustaka, bukan hanya menyelenggarakan ataupun melaksanakan Program-Program Bulan Bahasa mengikut majlis-majlis yang tertentu. Tetapi juga ialah melalui penglibatan pihak-pihak luar daripada kerajaan pihak orang ramai, badan-badan bukan kerajaan,

persatuan-persatuan termasuk Majlis Perundingan Mukim dan Kampung.

Ke arah melaksanakan projek-projek yang akan diungkuhkan oleh pihak-pihak yang berkenaan yang saya nyatakan tadi, mereka bolehlah mencadangkan akan *proposal* ataupun cadangan projek yang akan mereka adakan bagi diberikan peruntukan yang berpatutan iaitu mengikut dengan kadar peruntukan yang diberikan kepada Dewan Bahasa dan Pustaka bagi Bulan Bahasa.

3. Mengenai soalan terdapat cadangan untuk menubuhkan kutubkhanah di Mukim Telisai. Terima kasih atas cadangan tersebut. Perkara ini akan diambil perhatian untuk dibuat penilaian dan pertimbangan; dan
4. Mengenai soalan sama ada Persatuan-Persatuan Belia diberikan peruntukan khas bagi mengungkapkannya ataupun melaksanakan program-program kebajikan, kemasyarakatan atau pun kebajikan masyarakat. Sememangnya tidak ada satu Peruntukan Khas yang diberikan ataupun diagihkan kepada setiap persatuan.

Walau bagaimanapun, melalui Kumpulan Kewangan yang ada di bawah kawalan Jabatan Belia dan Sukan dan juga di bawah kawalan Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, peruntukan yang berpatutan akan diberikan kepada persatuan-

persatuan jika mereka menghadapi cadangan-cadangan projek yang akan mereka laksanakan.

Maka sehubungan dengan itu, disarankan supaya persatuan-persatuan yang ingin membuat kegiatan-kegiatan persatuan serta kemasyarakatan dan kebajikan untuk menghadapi perancangan projek yang akan mereka laksanakan untuk dipertimbangkan bagi diberikan peruntukan yang bersesuaian. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin.

Yang Berhormat Awang Haji Tahamit bin Haji Nudin: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Warahmatullahi Wata'ala Wabarakatuh.

Saya ingin membawakan di bawah Tajuk SL05A – Jabatan Muzium-Muzium. Artifak-artifak Brunei yang ada di luar negara kalau boleh di bawa pulang ke Negara Brunei Darussalam secara kekal ataupun pinjam. Ini amat bermakna bagi generasi baharu dan generasi yang akan datang. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan saya juga mengucapkan terima kasih kepada Yang Berhormat Awang

Haji Tahamit bin Haji Nudin atas soalan yang diajukan. Sememangnya Jabatan Muzium-Muzium mempunyai peruntukan untuk membeli artifak-artifak yang bersangkutan dengan sejarah dan warisan Negara Brunei Darussalam dan usaha-usaha dilaksanakan ke arah pembelian artifak-artifak berkenaan.

Walau bagaimanapun, ia juga mengikut peraturan-peraturan antarabangsa yang berjalan dari segi pembelian artifak-artifak berkenaan. Jadi, dalam hal pembelian artifak-artifak ini, dilakukan mengikut peraturan-pertaturan yang lazim dituruti oleh organisasi antarabangsa mengenai pembelian artifak-artifak. Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan. Sekarang saya persilakan Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking.

Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan Ahli-Ahli Yang Berhormat. Pertama sekali diucapkan tahniah kepada Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan Negara Brunei Darussalam kerana telah berjaya dengan cemerlangnya mempamerkan episod-episod yang selari dengan gagasan generasi berwawasan.

Kecemerlangan yang ketara dilakukan oleh pihak penganjur telah berjaya mengetengahkan bunga-bunga bangsa

(kanak-kanak dan para perwira tanah air) melalui Projek Khidmat Bakti Negara (PKBN). Turut sama-sama menyertai dalam persembahan tersebut di samping pasukan-pasukan lain, yang berwarna-warni dengan segar dan bersemangat.

Dengan persembahan secara langsung ini, para peserta khasnya pasukan PKBN ternyata semangat patriotik mereka begitu menonjol, mantap dan berupaya sebagai perwira negara. Di samping itu juga, semangat kanak-kanak sebagai bunga bangsa memiliki disiplin yang tinggi walaupun pada usia mereka masih terlalu muda.

Yang Berhormat Pengerusi, dengan adanya persembahan yang meriah ini, ia merupakan satu kelainan dan satu pembaharuan oleh pihak penganjur sebagai satu cara bagi mencungkil lagi bakat, minat dan kemampuan belia dan anak bangsa negara ini ke arah melaksanakan tanggungjawab dan kewajiban individu sebagai seorang rakyat Negara Brunei Darussalam.

Inilah yang kita harapkan kepada anak-anak bangsa (bunga-bunga bangsa dan belia negara) dalam menjunjung kedaulatan negara di bawah kepimpinan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam.

Dengan pendedahan dari peringkat awal lagi, kanak-kanak telah diberi tanggungjawab dan jati diri masing-masing dalam menghiasi kemerdekaan Negara Brunei Darussalam dengan

penyatuan tenaga, jiwa dan penuh yakin dalam apa jua Projek dan Rancangan Kemajuan Negara demi memperoleh kejayaan untuk dinikmati oleh generasi yang akan datang.

Sekali lagi, diucapkan setinggi-tinggi penghargaan dan tahniah atas kejayaan pihak penganjur, penyelenggara dan pihak yang terlibat di bawah pimpinan Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan. Dan diharap supaya akan terus berusaha dan berjaya. Lebih-lebih lagi dengan adanya peruntukan berjumlah \$3 juta untuk tahun 2015/2016 seperti dalam ucapan mukadimah Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan pagi tadi.

Dalam Majlis ini akan menjadi perangsang supaya lebih ramai belia menyertai Program Khidmat Bakti Negara pada masa akan datang. Soalan, adakah PKBN akan menambah program yang lebih luas pada masa akan datang seperti dalam bidang teknikal dan kerja-kerja sosial? Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan saya juga mengucapkan berbilang-banyak terima kasih kepada Yang Berhormat Orang Kaya Maha Bijaya Awang Haji Othman bin Uking atas ucapan tahniah dan penghargaan yang diberikan oleh Yang Berhormat kepada Program Khidmat Bakti Negara khususnya kepada pelatih-pelatih Program Khidmat Bakti Negara yang menyertai Perhimpunan Sambutan Hari

Kebangsaan Negara Brunei Darussalam yang ke-31 dan juga penglibatan kanak-kanak yang diistilahkan sebagai bunga-bunga bangsa di perhimpunan berkenaan.

Seperti mana yang saya jelaskan bahawa dalam mukadimah yang awal, Program Khidmat Bakti Negara bukanlah merupakan sebagai program teknikal ataupun vokasional. Ia merupakan sebagai program pembangunan jati diri, mendisiplinkan golongan belia dengan menanamkan sifat-sifat kerohanian, setia kawan, patriotisme kepada bangsa dan negara, taat kepada raja di samping menanamkan semangat keusahawanan dan kemasyarakatan.

Jadi mengenai saranan Yang Berhormat tadi bagi penambahan program-program yang akan memberikan kemahiran yang akan digunakan bagi pelatih-pelatih untuk mendapat pekerjaan iaitu yang berbentuk kemahiran ataupun teknikal, belumlah lagi difikirkan oleh pengendali Program Khidmat Bakti Negara. Akan tetapi program-program nilai tambah kepada jati diri dan disiplin dan juga menghargai pekerjaan melalui modul budaya kerja adalah sentiasa diberikan penilaian dan seterusnya penambahbaikan. Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal, silakan.

Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Seri Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka Awang Haji Zainal: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi, Ahli-Ahli Yang Berhormat.

1. Tajuk yang kaola akan bawakan ialah SL01A. Bencana alam dan musibah seperti kebakaran, banjir, tanah runtuh, angin kencang atau ribut dan kejadian lain yang dikategorikan di peringkat bencana alam adalah satu kejadian yang berlaku dengan tidak mengenal siapa, di mana dan bila ia akan berlaku.

Apa yang kita ketahui pada masa ini sumber dana bagi mangsa-mangsa bencana alam diperolehi melalui Jabatan Pembangunan Masyarakat (JAPEM) Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan. Sehubungan dengan itu, kaola mengusulkan semua sumber bantuan kewangan dari pihak kerajaan, bantuan kewangan dari swasta dan awam dikumpulkan dan disimpan dalam satu tabung yang diberi nama 'Tabung Bencana Alam Kebangsaan', digunakan khas untuk bencana alam sahaja.

Tujuan utama penubuhan Tabung Bencana Alam Kebangsaan ini diwujudkan ialah pemusatan pengurusan pentadbiran dana bagi mangsa-mangsa bencana alam dan musibah agar ia lebih terarah, efisien dan efektif.

Ini bertepatan dengan hasrat Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam yang menginginkan jentera perkhidmatan awam supaya lebih efektif dan efisien. Pengurusan pentadbiran yang cekap dan mesra pelanggan adalah antara Tekad Perkhidmatan Awam Abad Ke-21 ini.

2. Tajuk SL04A-Muzium-Muzim Brunei Yang Berhormat Pengerusi. Kaola rasa bangunan Muzium Brunei Darussalam yang terletak di jalan Kota Batu tidak begitu bersesuaian lagi dikekalkan dalam lingkungan era globalisasi zaman yang serba moden, canggih dan *sophisticated* ini. Apabila dilihat dari segi kedudukan tempat yang terletak di pinggir bukit yang difikirkan berbahaya dan tidak begitu selamat untuk menghadapi bencana alam yang serius.

Di samping reka bentuk yang seni bina bangunan yang tidak begitu melambangkan ciri-ciri kebudayaan Brunei dan falsafah Melayu Islam Beraja. Selain tidak begitu menampakkan ciri-ciri seni bina yang agak moden, sistematik, canggih, (*sophisticated*) dan islamik untuk menyimpan segala khazanah bahan-bahan artifak yang sangat berharga dan mempunyai nilai-nilai sejarah dan saintifik kebudayaan dan ketamadunan bangsa yang sangat berharga di negara ini.

Kaola berpendapat, sudah tiba masanya kita mengambil contoh dari negara-negara luar yang memperkembangkan peranan dan fungsi-fungsi muzium, selain sebagai tempat mempamerkan khazanah sejarah negara kepada tempat pengajaran dan pembelajaran alternatif dan menarik selain daripada bilik darjah. Sehubungan dengan itu, kaola ingin mencadangkan pembinaan bangunan muzium baharu di kawasan Bandar Seri Begawan sebagai sebahagian daripada projek pelan induk strategik membina dan menaik taraf ibu kota Bandar Seri Begawan.

Di samping itu, muzium-muzium juga dicadangkan menggabungkan elemen-elemen teknologi seperti menjadikan lebih *interactive*. Semua ini akan dapat memberikan nilai tambah kepada perkhidmatan muzium-muzium. Bukan hanya setakat memberikan pengetahuan umum melalui pameran yang disediakan dan juga akan dapat dijadikan sebagai sebahagian tempat pendidikan alternatif yang menarik. Sekian Yang Berhormat Pengerusi. Terima kasih.

**Yang Berhormat Menteri
Kebudayaan, Belia dan Sukan:**

Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi dan saya juga mengucapkan terima kasih atas pandangan-pandangan dan cadangan-cadangan yang dikemukakan oleh Yang Berhormat Pehin Orang Kaya Maharaja Kerna Dato Paduka Awang Haji Yaakub bin Pehin Orang Kaya Maharaja Diraja Dato Paduka

Awang Haji Zainal. Iaitu mengenai penubuhan Tabung Kebangsaan dan juga mengenai cadangan untuk membina sebuah bangunan muzium yang baharu di Bandar Seri Begawan bagi menggantikan muzium yang ada.

Mengenai pembinaan Tabung Bencana Kebangsaan yang dicadangkan, perkara ini diberikan perhatian dan akan difikirkan semasak-masaknya. Mengenai cadangan bagi membina sebuah bangunan muzium yang baharu di Bandar Seri Begawan, perkara ini juga diambil perhatian dan dibuat penilaian.

Walau macam manapun, sukacita saya mengongosikan pandangan bahawa kedudukan Muzium Brunei adalah satu kedudukan yang sangat unik kerana ianya dibina berdekatan dengan kawasan arkeologi, Kota Batu dan juga berhampiran dengan kawasan Sungai Brunei yang merupakan pada satu ketika dahulu merupakan kawasan tamadun dan juga sebagai ibu kota Brunei pada kurun yang awal.

Apabila kita melihat akan keadaan ataupun kedudukan strategik muzium yang ada ini dan juga mengambil kira dengan aset-aset muzium dan aset-aset yang lain terdapat di Bandar Seri Begawan seperti Bangunan Alat-Alat Kebesaran Diraja, Bangunan Lapau, Bangunan Lapau Lama, Bangunan Dermaga Kastam Diraja maka kita akan melihat terdapat satu lingkaran mengenai dengan muzium-muzium di Negara Brunei Darussalam yang akan dapat dikembangkan dan menjadi

tarikan kepada pelancong-pelancong yang datang ke Negara Brunei Darussalam termasuk kepada penyelidik-penyelidik yang datang ke Brunei.

Maka ia hanya untuk mengembangkan infrastruktur dan untuk menjalinkan *connectivity*. Bukan saja dari segi *connectivity* infrastruktur, dari segi *connectivity* minat kepada aset-aset yang saya nyatakan tadi. Maka apabila ia dapat dikembangkan, kita akan dapat melihat aset-aset yang terdapat pada masa ini dapat dilalui ataupun dilawati oleh pelancong-pelancong, sama ada melalui laluan laut ataupun sungai ataupun melalui laluan darat. Ini merupakan sebagai satu tarikan kepada pelancong dan ini juga mengembangkan industri pelancongan Negara Brunei Darussalam.

Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat Awang Haji A. Ahmad bin Husain.

Yang Berhormat Awang Haji A.Ahmad bin Husain: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi. Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh. Ahli-Ahli Yang Berhormat. Yang Berhormat Pengerusi. Pergerakan persatuan belia nampaknya berkurangan daripada masa yang lalu. Umpamanya kita kurang mendengar berita-berita pementasan drama, tarian dan lain-lain. Ini berkemungkinan persatuan belia itu di bawah kawalan

dan pentadbiran Pasukan Polis Diraja Brunei.

Apa kiranya pendaftaran persatuan belia itu di bawah kawalan Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan. Pemantauan yang tertentu bagi perjalanan persatuan tersebut terus aktif dengan cambahan idea yang bernas, suntikan semangat belia dan seterusnya menubuhkan Balai Belia Negara.

Dari situ nanti akan digembleng tenaga belia itu dengan perkara yang kaola sebutkan iaitu drama, tablo, tarian-tarian dan lagu-lagu asli. Lagu-lagu asli itu sinonim dengan orang Brunei. Terutamanya lagu-lagu lama iaitu 'Oh Ilallah' dan lagu 'Dang Batikus' untuk mendodoikan anak-anak kecil bersemangat waja. Begitu juga dengan lagu-lagu asli Brunei yang penuh dengan pantun-pantun, boleh menyuntik semangat para belia dan masyarakat hari ini.

Untuk menjadikan rakyat bersatu padu, rakyat sayangkan raja, rakyat mencintai kemerdekaan dan rakyat mahu maju setelah merdeka selama 30 tahun. Kemerdekaan itu sesuatu yang berharga, tiada hal yang lain. Untuk tidak menggembar-gemburkan, maafkan kaola Yang Berhormat Pengerusi. Bagaimana menyatupadukan rakyat belia dengan budaya lagu-lagu asli. Umpamanya pantun itu:

*Naik ke mimbar menjunjung berkat,
Menjunjung berkat di waktu Subuh,
Kita hidup mesti muafakat,
Bersatu teguh bercerai roboh.*

Satu contoh cukup, Yang Berhormat Pengerusi. Begitu juga dengan lagu-lagu asli kanak-kanak 'Oh Ilallah' dan 'Dang Batikus' ini. Sebenarnya lagu-lagu ini lembut, menyayat ke dalam hati kanak-kanak yang kecil. Maka kalau dapat digalakkan dalam pendidikan kanak-kanak. Begitu juga contohnya, Yang Berhormat Pengerusi, kalau diizinkan. Lagu 'Dang Batikus', tidak seindah mana kalau kaola sebutkan. Tapi kalau ibu-ibu yang tahu dengan lebih baik. Contohnya:

*Dang Batikus,
Tikus-tikus akan Dayangku/Awangku,
Malaiku jangan kau menangis.*

Sama juga kalau becakap 'Oh Ilallah' kepada kanak-kanak, mendodoi-dodoi.

*Doi Ilallah lai,
Ilallah akan Awangku/Dayangku.*

Yang Berhormat Pengerusi: Yang Berhormat. Jangan terlalu lama, kalau lama kita akan tertidur.

Yang Berhormat Awang Haji A. Ahmad bin Husain: Seterusnya di Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan terdapat banyak kursus-kursus. Tetapi bagi kaola, belum menjurus kepada sasaran yang sebenarnya. Umpamanya kita belum mendengar krusus menggunting rambut sebagai satu contoh, kalau sudah kursus

menggunting rambut tentulah banyak tukang gunting rambut di bandar-bandar. Kalau bergunting rambut mana ada belia Melayu. Jadi mudah-mudahan akan dapat diusahakan bagaimana menambah pengunting-pengunting rambut itu. Begitu juga dobi dan lain-lain.

Pada hari pertama pembayaran pencen warga emas mereka telah hadir beramai-ramai ke rumah Ketua Kampung. Dalam keadaan demikian maka kaola mengesyorkan agar mereka itu berdoa membaca doa kesyukuran atas kurnia Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam pada tiap-tiap bulan. Begitu juga penerima perkhidmatan pencen di Kementerian Kewangan akan berdoa sama-sama sebagai tanda kesyukuran kita kepada Allah Subhanahu Wata'alallah dan mendoakan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pengerusi Pihak Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan hendaklah terus berfikir tentang Ketua-Ketua Kampung dan Penghulu mengenai keselamatan mereka. Keselamatan itu ialah dalam perjalanan bertolak dari Kebudayaan, Belia dan Sukan menuju ke rumah masing-masing yang ditakuti mendapat kecederaan dan lain-lain. Makanya kaola mengharapkan supaya perkara itu dibuat. Ini suara dari Ketua Kampung yang menyedihkan tentang perkara itu. Jangan nanti sudah terhantuk baru tengadah dan sesal

dahulu pendapatan sesal kemudian tidak berguna.

Akhirnya Yang Berhormat Pengerusi kaola bercakap mengenai Dewan Bahasa dan Pustaka. Dewan Bahasa ditubuhkan lebih 50 tahun. Dalam pada itu pada pendapat kaola perkembangan sastera di Dewan Pustaka belum cukup matang. Idea yang dicetuskan untuk gerakan hanyalah dari pegawai-pegawai Dewan Bahasa sendiri dan juga pengarahnya. Akhir-akhir ini baru terasa bahang cambahan Dewan Bahasa yang diperhebatkan dan digembur-gemburkan berkemungkinan melalui sokongan daripada individu yang mahu melihat pergerakan bahasa dan sastera itu bergerak terus maju.

Pada hemat kaola untuk memperhebatkan lagi gerakan perkembangan bahasa dan sastera itu hendaklah kita menubuhkan Satu Jawatankuasa. Jawatankuasa itu yang dipanggil Jawatankuasa Lembaga Pengarah. Jawatankuasa ini terdiri daripada orang-orang berjiwa besar, berkaliber, progresif dan bersinar tentang bahasa dan sastera. Mudah-mudahan dengan adanya lantikan Lembaga Pengarah itu akan menampakkah kemajuan bahasa dan sastera di Negara Brunei Darussalam.

Yang Berhormat Pengerusi: Ahli-Ahli Yang Berhormat terima kasih. Silakan.

Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan:

Terima kasih Yang Berhormat dan terima kasih Yang Berhormat Awang Haji A. Ahmad bin Husain di atas soalan-soalan yang diajukan. Saya akan menjawab mengikut yang mana mudah dahulu dijawab yang lewat sedikit di kebelakangan. Mengenai pandangan dan saranan bagi mengadakan krusus tukang gunting yang sebenarnya Pusat Pembangunan Belia pernah mengadakan atau menganjurkan kursus berkaitan dengan tukang gunting dan *beauty saloon*.

Kebelakangan ini minat atau kecendorongan belia kita tidak lagi begitu banyak ataupun tinggi ke arah mengikuti krusus tukang gunting ini. Maka perkara tersebut telah pun diberhentikan buat sementara waktu sehingga mungkin ada minat akan timbul lagi dalam kalangan belia kita untuk mengikuti kursus tukang gunting berkenaan. Walau bagaimanapun bagi krusus kecantikan wanita ia merupakan sebagai krusus yang diminati dan banyak pemohon untuk mengikutinya.

Mengenai budaya, alhamdulillah saya merasakan dalam hal ini, walaupun Yang Berhormat melihat mungkin tidak terdapat banyak kegiatan ataupun program yang menjurus kepada mengembangkan, membangun, memperkaya dan juga mempromosikan budaya, tapi kita boleh melihat bahawa seperti kata orang lain dahulu, "lain parang, lain dulu lain sekarang". Perkembangan budaya itu dibuat bukan lagi melalui semata-mata dari

pemantasan ataupun persembahan yang tertentu ataupun berkala.

Tetapi ia dibuat secara berterusan malahan pengembangan budaya yang kita laksanakan di Negara Brunei Darussalam ini, bukan sahaja ia diadakan dalam negara malah juga diadakan bagi tujuan mempromosikan dan mengembangkannya di luar negara sama ada di rantau *ASEAN* mahupun juga persembahan antarabangsa. Sebagai contoh rombongan Kebudayaan Negara Brunei Darussalam mengadakan persembahan di Russia.

Rombongan Kebudayaan Negara Brunei Darussalam mengadakan persembahan di Oman dan mereka ini semuanya mempersembahkan akan keunikan dan kekayaan budaya dan adat bangsa Brunei. Begitu juga program memasyarakatkan budaya itu berjalan dengan giat dan rancak dalam berbagai-bagai perancangan ataupun aktiviti yang dibuat sewaktu cuti sekolah dengan mengadakan persembahan di *Mall*, di kompleks perniagaan dan seumpamanya. Begitu juga kita melihat perkembangan budaya itu malah jauh berkembang bahawa belia kita sudah berani untuk menceburi bidang Kebudayaan dalam bentuk perfileman dan juga dalam bentuk video dan ada juga bentuk drama. Ini menunjukkan satu perkembangan yang positif kepada perkembangan budaya yang terdapat di Negara Brunei Darussalam.

Juga terdapat budaya itu bukan sahaja dengan semata-mata kita menghimpunkan, kita mengembangkan,

kita mempromosikan budaya atau kebudayaan yang kita warisi tetapi juga memberikan nilai tambah kepada budaya dan warisan yang kita warisi itu supaya ia akan dapat menyumbang kepada pertumbuhan ekonomi negara melalui *creative industry*. Mengenai cadangan untuk mengadakan Lembaga pengarah mengenai bahasa perkara tersebut diambil perhatian dan akan dinilai kesesuaiannya.

Sekian terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Kebudayaan, Belia dan Sukan. Ahli-Ahli Yang Berhormat Tajuk Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan telah pun kita bincangkan dan beberapa orang Ahli Yang Berhormat telah mengemukakan pertanyaan dan dijawab oleh Yang Berhormat Menteri Kebudayaan Belia dan Sukan. Sekarang saya ingin mencadangkan supaya perkara ini kita undi dan seterusnya kita luluskan. Saya sekarang bertanya kepada Ahli-Ahli Yang Berhormat yang bersetuju supaya Tajuk Kementerian Kebudayaan Belia dan Sukan dan Jabatan-Jabatan Di Bawahnya bagi Tajuk SL01A hingga SL06A sila angkat tangan.

(Semua Ahli mengangkat tangan bersetuju)

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih, Tajuk ini diluluskan.

Yang Dimulihkan Jurutulis I: Anggaran Perbelanjaan Kementerian Kebudayaan Belia dan Sukan Tajuk SL01A hingga Tajuk SL06A, dijadikan sebahagian daripada Jadual. Anggaran Perbelanjaan Kementerian Kesihatan iaitu Tajuk SM - Kementerian Kesihatan.

Yang Berhormat Pengerusi: Ahli-Ahli Yang Berhormat, sidang Jawatankuasa membincangkan bagi Tajuk SM - Kementerian Kesihatan. Sebelum saya membukakan Tajuk ini untuk dibahaskan, saya telah difahamkan Yang Berhormat Menteri Kesihatan, ingin untuk menyampaikan ucapan mukadimah. Silakan Yang Berhormat Menteri Kesihatan.

Yang Berhormat Menteri Kesihatan: Terima kasih Yang Berhormat Pengerusi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Assalamualaikum Waramatullahi Wabarakatuh dan salam sejahtera. Yang Berhormat Pengerusi. Ahli-Ahli Yang Berhormat, kaola lebih dahulu memohon izin Yang Berhormat Pengerusi untuk memberikan mukadimah mengenai senario kesihatan negara masa kini dan strategi Kementerian Kesihatan, dalam sama-sama menuju ke arah pencapaian Wawasan Negara 2035.

Alhamdulillah, Kerajaan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam melalui Kementerian Kesihatan telah berjaya secara berterusan memberikan perkhidmatan penjagaan kesihatan yang komprehensif dan mudah diperolehi bagi semua

lapisan rakyat dan penduduk di negara ini.

Walaupun dimaklumi negara turut menghadapi penurunan ekonomi global dan akan mengalami defisit peruntukan bagi Tahun Kewangan 2015/2016 seperti yang dibentangkan oleh Yang Berhormat Menteri Kewangan II (Kedua) di Jabatan Perdana Menteri, semasa pembentangan Anggaran Hasil dan Perbelanjaan bagi Tahun Kewangan 2015/2016.

Alhamdulillah Kementerian Kesihatan telah disokong bagi peruntukan Tahun Kewangan 2015/2016 berjumlah \$385,115,340.00 iaitu tambahan sebanyak \$11,901,340.00 daripada peruntukan Tahun Kewangan 2014/2015.

Peruntukan ini akan digunakan bagi pembayaran Gaji Kakitangan sebanyak \$226,523,680.00 manakala Perbelanjaan Berulang-Ulang berjumlah \$145,891,660.00 iaitu tambahan sebanyak \$6,352,880.00. Sebahagian digunakan bagi Pemeliharaan Sistem Komputer termasuk untuk membiayai sistem *Bru-HIMS* berjumlah \$1,173,520.00.

Perbelanjaan Pemeliharaan Aset secara keseluruhan berjumlah \$1,350,000.00. Tambahan bagi Pembekalan dan Perkhidmatan Perubatan secara keseluruhan berjumlah \$1,150,000.00. Manakala Ubat secara keseluruhan berjumlah \$2,300,000.00.

Manakala perbelanjaan di bawah Tajuk Khas diberikan \$12,700,000.00. Ini telah semuanya jelas membuktikan keprihatinan, pemedulian dan komitmen yang tinggi kerajaan di bawah pemerintahan dan kepimpinan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam yang sentiasa mengambil perhatian serius, betapa pentingnya perkhidmatan dan penjagaan kesihatan yang berkualiti demi menjaga dan melindungi kesejahteraan, meningkatkan kualiti kehidupan serta keselamatan rakyat dan penduduk di negara ini.

Justeru itu, kita sebagai rakyat dan penduduk di negara ini seharusnya bersyukur ke hadrat Allah Subhanahu Wata'ala atas keprihatinan kerajaan dalam sama-sama menjaga dan melindungi kesihatan rakyat dan penduduk negara ini. Dan kita hendaklah sewajarnya memanfaatkan dengan sebaik-baiknya.

Dalam pada itu, Kementerian Kesihatan dalam memperkukuhkan dan memperkesankan lagi sistem dalam perkhidmatan penjagaan kesihatan negara, dan memastikan kedayatahanannya telah mengenal pasti strategi-strategi utama yang lebih bersistematik bukan sahaja mendukung ke arah pencapaian visi Kementerian Kesihatan (Bersama Ke Arah Warga Sihat) malahan bersama-sama untuk merealisasikan matlamat-matlamat Wawasan Negara 2035.

Strategi kesihatan negara yang berasaskan penyelidikan dan bukti piawai antarabangsa dan saranan daripada pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO) serta amalan-amalan terbaik memberi perhatian kepada semua komponen sistem penjagaan kesihatan secara holistik iaitu seperti:

- Penyampaian perkhidmatan;
- Urustadbir (*governance*);
- Sumber tenaga manusia;
- Sumber kewangan bagi kesihatan;
- Teknologi maklumat dan penyelidikan;
- Produk vaksin dan teknologi perubatan; dan
- Pembangunan infrastruktur.

Strategi kesihatan negara turut disesuaikan dengan perkembangan dan situasi pada masa kini. Dengan mengambil kira cabaran-cabaran khususnya dalam bidang kesihatan bagi masa mendatang, sama ada dalam negeri, peringkat serantau dan global.

Strategi kesihatan negara seterusnya, memfokuskan kepada dua elemen penting iaitu strategi mengenai sistem dan perkhidmatan penjagaan kesihatan dan sistem infrastruktur kesihatan. Secara keseluruhan terdapat 7 strategi yang diberi keutamaan yang sedang dan telah mula dilaksanakan. Mengikut keutamaan sama ada dalam jangka masa pendek, sederhana dan seterusnya insya-Allah untuk 20 tahun ke hadapan, seperti yang berikut:

Strategi Pertama: Mempromosikan kecemerlangan dalam perkhidmatan

penjagaan kesihatan secara berterusan dengan memberi fokus *people centred care* dan penggunaan kaedah teknologi maklumat (IT). Dari hasil penyelidikan didapati, penggunaan perkhidmatan kesihatan di negara ini telah meningkat secara berlebihan. Jika dibandingkan dengan tahap penggunaan di negara-negara lain.

Walau bagaimanapun, juga didapati sebilangan pesakit yang hanya berkunjung ke Pusat-Pusat Kesihatan, atau Bahagian Kemalangan dan Kecemasan Hospital, apabila keadaan penyakit yang diambil bertambah teruk, hingga menjadi kronik. Keadaan sedemikian boleh dielakkan jika rawatan telah didapatkan terlebih awal. Iaitu semasa menunjukkan simptom awal penyakit, atau yang lebih baik lagi seperti sering disarankan oleh Kementerian Kesihatan dengan menjalani pemeriksaan saringan, kesihatan (*health screening*).

Justeru itu, Kementerian Kesihatan memberi fokus kepada mengutamakan dan memperkukuhkan perkhidmatan penjagaan kesihatan asasi. Berasaskan kaedah penjagaan kesihatan universal (*universal health coverage*) dan *people's centered care* di samping menggalakkan orang awam untuk bersama-sama lebih bertanggungjawab terhadap penjagaan kesihatan diri masing-masing keluarga dan masyarakat. Dengan adanya strategi ini, dihasrat akan mengoptimalkan penggunaan perkhidmatan perubatan kesihatan di semua peringkat yang lebih rasional dan kos efektif. Di samping

dapat membendung bebanan kos kesihatan negara, sekali gus memastikan kedayatahan sistem kesihatan dan juga dalam memberikan perkhidmatan yang optimum, berkualiti dan efisien.

Seperti mana yang kita sedia maklum, bahawa pihak Kementerian Kesihatan telah berjaya melangkah ke hadapan dengan pelaksanaan sistem maklumat dan Pengurusan Penjagaan Kesihatan Negara Brunei Darussalam yang lebih dikenali *Bru-HIMS*. Alhamdulillah, *Bru-HIMS* telah mendatangkan kesan yang positif lagi signifikan dalam memperkesakan lagi kualiti dan penambahbaikan penjagaan dan perkhidmatan kesihatan di negara ini. *Bru-HIMS* seterusnya akan diperkukuhkan dan dimantapkan lagi pada masa akan datang insya-Allah.

Pada tahun ini akan memperkenalkan sistem *Picture Archiving and Communication Systems (PACS)* iaitu seperti imej-imej, *x-ray, ultrasound, CT Scan, MRI* dan sebagainya untuk diintergasikan ke dalam sistem *Bru-HIMS*. Penggunaan *PACS* ini akan memberi nilai tambah yang imej-imej berkenaan boleh diakses lebih mudah, cepat dan tepat dan jelas oleh para profesional kesihatan untuk membantu dan memastikan pengurusan rawatan klinikal cara lebih efisien dan secara optimum.

Strategi kedua: Mendukung pengurusan kesihatan dan amalan cara hidup sihat dengan memperluaskan dasar-dasar yang menyokong promosi kesihatan dan

health in all policies. Strategi ini dikenal pasti setelah mengambil kira akan status kesihatan rakyat dan penduduk di negara ini yang sangat membimbangkan apatah lagi dengan penyakit yang tidak berjangkit atau yang dikenali *Non Communicable Diseases (NCD)* yang menjadi bebanan yang semakin meningkat, penyebab penggunaan perkhidmatan perubatan yang tinggi serta punca kematian di negara ini.

Oleh yang demikian, Kementerian Kesihatan akan mempergiatkan secara berterusan pendekatan bagi pengesanan awal golongan masyarakat yang mempunyai risiko tinggi dan juga pengawal penyakit di peringkat awal, sebelum menjadi kronik dan memerlukan rawatan yang lebih kompleks. Ini termasuklah memperkenalkan kaedah *health screening* ataupun saringan kesihatan di Pusat-Pusat Kesihatan dan semasa program kesihatan diadakan.

Saya membawa misalannya mengenai senarionya di negara ini mempunyai kadar penyakit buah pinggang atau renal yang sangat tinggi dan meningkat dari tahun ke tahun. Pada tahun 2014 sahaja, jumlah mereka yang menghidap penyakit buah pinggang yang menjalani dialisis adalah seramai 698 orang iaitu dianggarkan satu dalam 600 orang penduduk di negara ini menerima rawatan dialisis. Adalah dianggarkan bahawa dalam jangka 10 tahun akan datang jika penyakit-penyakit tidak berjangkit ini tidak dibendung dengan lebih efektif, maka nisbah ini dijangka

akan meningkat kepada 1 dalam 400 orang penduduk yang memerlukan rawatan dialisis.

Keadaan ini sangat membimbangkan bukan sahaja dilihat daripada peningkatan kos rawatan malahan boleh menjejaskan kesihatan, produktiviti, kualiti kehidupan dan sosio-ekonomi rakyat dan penduduk negara. Masa kini perbelanjaan bagi penyakit renal ini saja kira-kira 7% dari keseluruhan peruntukan Kementerian Kesihatan. Ini satu misalan salah satu penyakit tersebut.

Brunei Darussalam National Multisectoral Action Plan for the Prevention and Control of Noncommunicable Diseases 2013/2018 adalah merupakan salah satu pendekatan dan strategik kesihatan yang holistik, komprehensif dan *integrated* dengan penglibatan pelbagai *stakeholders*. Selain itu Kementerian Kesihatan menangani mencegah penyakit-penyakit yang tidak berjangkit yang berteraskan kaedah *Health In all Policies* selaras dengan saranan Kesihatan sedunia dalam *World Health Organisation's Global Action Plan for NCD Prevention and Control*. Ini bertujuan untuk meningkatkan kesedaran serta komitmen semua *stakeholders* termasuk sektor kerajaan, sektor swasta, *NGO's* dan juga masyarakat di negara ini untuk sama-sama menangani, mencegah, mengawal dan mengurangkan bebanan penyakit-penyakit yang tidak berjangkit daripada terus menular dan berleluasa di negara

ini serta menyerapkan amalan cara hidup sihat.

Strategi ketiga: Memastikan kedayatahan sistem kesihatan di samping memperkukuhkan *universal health coverage*, dengan memastikan pengurusan sumber-sumber secara optima serta perancangan dan perkembangan sumber manusia yang lebih efektif. Antara lain pendekatan yang diberikan fokus ialah peningkatan efisiensi klinikal secara optima serta memperbaiki lagi pengurusan transisi penjagaan kesihatan di hospital dan fasiliti kesihatan secara menyeluruh. Kementerian Kesihatan juga berhasrat untuk merancang bagi memanfaatkan sumber profesional kesihatan secara *partnership* dengan perkhidmatan kesihatan swasta.

Kementerian ini juga secara berterusan untuk mengembanguaskan pelbagai disiplin kepakaran profesional kesihatan melalui program-program latihan dalam dan luar negeri. Dari segi tenaga profesional kesihatan dan perubatan, alhamdulillah dari setahun ke setahun terdapat peningkatan jumlah profesional kesihatan dalam pelbagai kepakaran dan kemahiran dalam kalangan anak-anak tempatan di negara ini yang telah dengan turut menyumbang perkhidmatan penjagaan kesihatan negara. Misalnya jumlah doktor tempatan telah meningkat dari 194 orang pada tahun 2008 Masihi kepada 319 orang pada awal tahun 2015 Masihi. Manakala jumlah konsultan tempatan dalam pelbagai bidang profesion perubatan, kesihatan dan

pergigian telah juga alhamdulillah meningkat dari 30 orang pada tahun 2008 Masihi kepada 80 orang pada tahun 2015 Masihi.

Strategi keempat: Memantapkan dan mengimplementasi dasar dan peraturan termasuk perundangan bagi menjamin perlindungan kesihatan awam dan meningkatkan kualiti penjagaan kesihatan. Melalui strategi ini, Kementerian kesihatan memberi fokus kepada pelaksanaan inisiatif-inisiatif peningkatan kualiti. Program pencapaian akreditasi kebangsaan dan antarabangsa bagi fasiliti penjagaan kesihatan dan sasaran mengenainya telah pun dikenal pasti sehingga menjelang tahun 2035 Masihi.

Ini sebagai kesinambungan pencapaian pengiktirafan dan akreditasi antarabangsa sepertimana pencapaian makmal di Kementerian Kesihatan yang telah mendapat akreditasi *ISO* dan baru-baru ini mendapat pengiktirafan pihak *WHO* sebagai makmal kebangsaan ujian campak (*measles*) dan *rubella*.

Kementerian Kesihatan juga memberi keutamaan kepada pengukuhan serta memperkesakan lagi perundangan negara mengenai bidang kesihatan sebagai komponen penting dalam mendukung kepada matlamat untuk melindungi kesihatan, keselamatan dan kesejahteraan awam. Perkembangan terbaharu seperti Ahli-Ahli Yang Berhormat sedia maklum Perintah Kesihatan Mental (*Mental Health Order*) yang telah dikuatkuasa pada 1 November 2014 Masihi sebagai salah

satu pendekatan penting yang mendukung kepada penjagaan dan perlindungan pesakit-pesakit yang menghidap Kecelaruhan mental di negara ini secara holistik, berkualiti dan lebih berkesan.

Manakala beberapa perundangan semata-mata untuk memantapkan dan mengukuhkan penjagaan dan perlindungan kesihatan awam ialah sedang dalam proses penelitian untuk penggubalan seperti *Public Health Food Act - Food Hygiene Regulations; Public Health Order (Vector)*, kawalan fasiliti penjagaan kesihatan swasta serta undang-undang bagi mengawal pengamalan *Allied Health Professionals*.

Dari aspek dasar kesihatan, kementerian ini telah menghasilkan *Brunei Darussalam National Medicines Policy* (Dasar Ubat Kebangsaan Negara Brunei Darussalam). Objektif Dasar Ubat Kebangsaan ini akan melindungi keselamatan dan kesihatan awam dengan penggunaan ubat yang berkualiti dan efektif bagi mencapai kesihatan dan kesejahteraan masyarakat yang optima.

National Strategy For Maternal, Infant and Young Child Nutrition (MIYCN) in Brunei Darussalam 2014-2020 atau matlamat strategi Kebangsaan bagi Pemakanan Ibu, Anak-Anak Damit (termasuk penyusuan susu ibu) dan kanak-kanak Negara Brunei Darussalam 2014-2020. Strategi ini dijadikan sebagai garis panduan kepada pelbagai pihak yang berkepentingan dalam bersama-sama mendukung ke arah

meningkatkan status pemakanan ibu, anak damit (termasuk pengamalan penyusuan susu ibu) dan kanak-kanak bagi penambahbaikan kesihatan dan kesejahteraan mereka serta generasi akan datang secara signifikan di negara ini.

Strategi kelima: Mendukung Urus Tadbir (*Governance*) penjagaan kesihatan yang proaktif dan telus. Kordinasi dan integrasi dalam pembentukan dan pelaksanaan dasar serta pemberian perkhidmatan dan penjagaan kesihatan yang diberikan oleh pelbagai institusi kesihatan dari pihak kerajaan dan swasta di negara ini memerlukan pensejajaran yang lebih mantap dan berkesan. Ini penting bagi mengoptimalkan sumber-sumber yang ada dari aspek tenaga profesional dan kewangan.

Kementerian Kesihatan juga sangat peka dan peluang bagi meningkatkan pelaksanaan program *Public Private Partnership (PPP)* dan *outsourcing* ini akan turut mendukung kepada pembangunan inklusif serta kedayatahanan fiskal. Dalam perkara ini, Kementerian Kesihatan telah pun melaksanakan beberapa inisiatif yang melibatkan kaedah kewangan alternatif yang dikenalpasti lebih kos efektif khususnya melalui program seperti yang berikut:

1. *Leasing* bagi sebahagian peralatan di Jabatan Perkhidmatan Makmal; dan

2. *Outsourcing* bagi perkhidmatan-perkhidmatan dokongan (*support services*) seperti penyediaan pemakanan, pengurusan dan pemeliharaan letak kereta di Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha, Pemuliharaan dan Pemeliharaan Estet dan Aset, perkhidmatan pembersihan dan lain-lain lagi.

Dan juga *Public Private Partnership (PPP)* dalam pemberian perkhidmatan seperti bekerjasama dan kolaborasi bersama serta menjadi rakan kongsi khususnya dengan *Gleneagles Jerudong Park Medical Centre (GJPMC)*, *Neuroscience Stroke Rehabilitation Centre (NSRC)* dan *The Brunei Cancer Centre (TBCC)*.

Kementerian Kesihatan mengenal pasti akan kepentingan hala tuju dan perancangan pengukuhan infrastruktur dan kemudahan kesihatan negara bagi memenuhi keperluan perkhidmatan-perkhidmatan dan mensejajarkan fungsi setiap fasiliti-fasiliti kesihatan masa kini dan bagi jangka masa panjang.

Oleh yang demikian, dua (2) strategi telah dikenal pasti yang menjadi keutamaan dalam pembangunan infrastruktur ialah seperti yang berikut:

1. Memantapkan peranan dan kapasiti serta mengubah suai serta menaiktaraf dan mengembanguaskan hospital-hospital kerajaan disetiap daerah dan fasiliti-fasiliti kesihatan yang lain.

Ini termasuklah Projek Pelan Induk Menaik taraf Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha (RIPAS) yang sudah berusia lebih 30 tahun. Alhamdulillah, pada peringkat awal Kerajaan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam telah meluluskan peruntukan sejumlah \$28,570,000.00 sebagai projek di bawah Rancangan Kemajuan Negara bagi kerja menaik taraf wad-wad dan kemudahan-kemudahan Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha (Fasa 2).

Projek ini untuk memenuhi perkembangan perkhidmatan dalam pelbagai kepakaran perubatan, keperluan yang sangat kritikal dari segi penjaminan kualiti klinikal dan keselamatan pesakit dan kakitangan serta menyediakan prasarana yang selesa lagi kondusif di samping mengambil kira perkembangan teknologi terkini termasuk memenuhi kehendak-kehendak piawai antarabangsa.

Manakala, \$9,950,000.00 telah juga diperuntukkan bagi kerja-kerja infrastruktur dan mengubahsuai dan menaik taraf fasiliti-fasiliti kesihatan dan lain-lain di bawah Projek BAIK. Bagi projek-projek yang disediakan di bawah peruntukan tersebut sebahagiannya sedang dalam proses pelaksanaan dan akan terus dilaksanakan mengikut keutamaan dan keperluan.

Perkembangan terbaharu seperti kita sedia maklum ialah Pusat Kesihatan Wanita dan Kanak-Kanak, Hospital Raja Isteri Pengiran Anak Saleha yang telah siap dibina dan telah mula beroperasi pada 12 Januari 2015 Masihi yang lalu. Pusat ini bukan sahaja dilengkapi dengan pelbagai kemudahan dan infrastruktur yang moden dan berkualiti tetapi juga dilengkapi dengan segala *equipment*, alat perubatan yang moden dan canggih serta terkini dalam usaha kita sama-sama untuk memperkesakan lagi penjagaan kesihatan yang terbaik, berkualiti dan efektif pada pesakit-pesakit yang memerlukan rawatan khususnya kepada wanita dan kanak-kanak.

Ini termasuklah juga menyediakan pelbagai kemudahan khusus seperti Unit Rawatan Rapi Anak Damit (*NICU*), Unit Rawatan Khas Anak Damit (*SCBU*), Unit Rawatan Rapi Pediatrik (*PICU*), *Unit High Dependency*, Bilik Kelas Pertama, Bilik Pembedahan Obstetrik, Bilik Bersalin, Wad Pengasingan, Klinik-Klinik Pediatrik, Obstetrik dan Ginekologi, Farmasi, tempat letak kereta Perkhidmatan *Shuttle Bus* dan lain-lain.

Bangunan baharu Jabatan Perkhidmatan Farmasi bertempat di Kampung Madaras, Mukim Berakas juga telah siap dibina pada 19 Jun 2014 Masihi. Dengan adanya bangunan ini, Jabatan Perkhidmatan Farmasi telah

dapat mempertingkatkan dan memperluaskan lagi perkhidmatannya seperti dalam mengukuhkan pelaksanaan sistem pendaftaran ubat-ubatan. Pengeluaran ubat-ubat farmaseutikal, pengawalan kualiti ubat-ubatan dengan penguatkuasaan undang-undang berkaitan pengawalan keselamatan ubat-ubatan termasuk produk-produk kesihatan dan kosmetik di negara ini semata-mata melindungi kesihatan awam; dan

2. Mengukuhkan rangkaian pusat-pusat kesihatan di seluruh negara termasuk mengemas kini strategi *distribution* dan model perkhidmatan yang akan diberikan. ini adalah strategi yang ketujuh. Konsep penjagaan kesihatan asasi dikemas kini dan dikembanguaskan dengan penyediaan kemudahan infrastruktur yang lebih komprehensif bagi meningkatkan kualiti penjagaan kesihatan, di samping menambah keselesaan orang ramai dengan penggunaan sumber tenaga manusia dan kepakaran yang lebih kos efektif, efisien dan optimum.

Perancangan ini melibatkan penyusunan semula lokasi dan tadahan pusat-pusat serta klinik-klinik kesihatan yang sedia ada, kepada tujuh (7) buah Pusat Kesihatan komprehensif atau *Comprehensive Health Centres (CHC)* di seluruh negara di samping mengekalkan beberapa pusat kesihatan dan klinik kesihatan yang

sedia ada. Salah satu daripadanya projek yang dimaksudkan ialah Pusat Kesihatan Baharu yang komprehensif di kawasan Rancangan Skim Perumahan Negara Lambak Kanan yang sedang dalam proses pembinaan untuk memenuhi keperluan kepadatan penduduk yang berjumlah lebih daripada 50,000 di kawasan tadahan pusat kesihatan tersebut.

Alhamdulillah, dengan berkat kepimpinan, bijaksana dan kewibawaan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Paduka Seri Baginda Sultan dan Yang Di-Pertuan Negara Brunei Darussalam yang berwawasan lagi berpandangan jauh ke hadapan, serta dengan wujudnya strategi-strategi kesihatan negara yang lalu dan pada masa ini yang lebih terarah, lebih sistematik lagi holistik, negara berjaya mengekalkan pencapaian sasaran *United Nations Millennium Development Goals* (Matlamat Pembangunan Milenium) yang berkaitan dengan kesihatan.

Selanjutnya, negara insya-Allah akan mampu menambah baik dan mempertingkatkan lagi pencapaian hingga ke tahun-tahun selanjutnya ke arah Matlamat Pembangunan Berdaya Tahan (*Sustainable Development Goals*) mengenai kesihatan selepas tahun 2015 Masihi yang ditetapkan oleh Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu (*United Nations*) iaitu bertemakan "Memastikan Kehidupan Yang Sihat dan Mempromosi Kesejahteraan Bagi Semua Peringkat Umur" (*Ensure Healthy Lives and Promote Well-Being for All At All Ages*)".

Perancangan dan pelaksanaan strategi-strategi kesihatan yang mendukung Wawasan Negara 2035 dihasrat akan membawa transformasi kepada sistem penjagaan negara ke abad 21 ini agar lebih efisien, efektif serta berkualiti dengan penggunaan sumber yang optimum kos efektif dan ekonomikal.

Strategi ini juga memastikan kesiapsiagaan negara menghadapi cabaran-cabaran masa kini dan mendatang bukan sahaja di peringkat nasional malahan di peringkat serantau dan global, serta berterusan memberikan perkhidmatan yang komprehensif, *accessible* kepada segenap lapisan rakyat dan penduduk negara secara saksama, *sustainable* bagi jangka panjang untuk memnuhi keperluan negara selaras dengan dasar *universal health coverage*.

Apa yang lebih penting ialah strategi-strategi kesihatan ini dihasratkan untuk bersama-sama menjana warga dan generasi yang sihat sejahtera sepanjang hayat, aktif, produktif dan sekaligus menyumbang kepada pembangunan sosioekonomi negara yang dinamik, mapan dan berdaya tahan.

Sekianlah, sekali lagi kaola mengucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada Yang Berhormat Pengerusi kerana memberikan kesempatan dan peluang kepada saya untuk memberikan mukadimah ini. Wabillahit Taufik Walhidayah, Wassalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

Yang Berhormat Pengerusi: Terima kasih Yang Berhormat Menteri Kesihatan yang telah pun memberikan penerangannya mengenai Tajuk Belanjawan Kementeriannya. Saya berpendapat bahawa masanya sudah tiba bagi kita untuk berehat. Maka saya cadangkan Mesyuarat Jawatankuasa ini kita tangguhkan dan kita beralih untuk bermesyuarat dalam Majlis Mesyuarat Negara.

(Mesyuarat Jawatankuasa ditangguhkan)

(Majlis Mesyuarat bersidang semula)

Yang Berhormat Yang Di-Pertua: Ahli-Ahli Yang Berhormat Persidangan Majlis Mesyuarat Negara ini ditangguhkan dahulu dan kita akan bersidang semula insya-Allah pada esok hari iaitu pada hari Khamis, 28 Jamadilawal 1436 Hijrah bersamaan 19 Mac 2015 Masihi, pada pukul 9.30 pagi. Sekian, Wabillahit Taufik Walhidayah, Wassalamu'alaikum Warahmatullahi Wabarakatuh.

(Majlis Mesyuarat ditangguhkan)